УДК 378.14:504

Бордюг Н. С.

ОСОБЛИВОСТІ СТАЖУВАННЯ ФАХІВЦІВ ІЗ МОНІТОРИНГУ ДОВКІЛЛЯ В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

У статті висвітлено особливості вітчизняного і міжнародного стажування фахівців-екологів із моніторингу довкілля в системі післядипломної освіти. Визначено мету, завдання, види стажування фахівців екологічного спрямування. Розроблено змістовно-організаційну структуру стажування фахівців із моніторингу довкілля, відповідно до їхньої професійної діяльності (науково-педагогічні працівники, інженери-екологи, фахівці державних і наукових установ). Досліджено особливості організації міжнародного стажування та наведено практичне його значення для молодих фахівців. Визначено етапи організації стажування фахівців, а саме: організаційно-підготовчий, основний, контрольно-підсумковий, практично-впроваджувальний. Виокремлено основні принципи стажування, зокрема: динамічність, неперервність, перспективність, науковість.

Ключові слова: *стажування, післядипломна освіта, моніторинг довкілля, види стажування, професійні компетенції, фахівці з екології, наукові установи, тематика стажування.*

Сучасні тенденції економічного розвитку суспільства зумовлюють необхідність формування високопрофесійних фахівців екологічного спрямування, компетентних у своїй професійній діяльності, інтелектуально та творчо розвинутих, конкурентоспроможних на ринку праці. Це забезпечується системою підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації кадрів, що вирішують питання екології, охорони навколишнього середовища й екологічної безпеки держави. Зміст їх професійної підготовки має відповідати потребам суспільства, враховувати досягнення науки і техніки, інноваційних технологій, вітчизняного та закордонного досвіду у виробничій, державній, освітній сферах.

Серед основних форм професійного розвитку фахівців екологічного спрямування – стажування, яке сприяє розширенню їхнього світогляду, формуванню нових професійно-практичних компетенцій, зростанню самостійності, ініціативності, відповідальності.

Отже, формування змісту й організації стажування фахівців з екології, обґрунтування форм, видів і методів його реалізації є актуальним, особливо в контексті переходу на засади сталого розвитку в Україні.

Фундаментальні основи системи післядипломної освіти висвітлює у своїх роботах В.П. Андрущенко [1]. У системі післядипломної освіти дорослі налаштовані завжди на якісний кінцевий результат навчання, який вони будуть використовувати у виробничій діяльності й у повсякденному житті. Важливість освіти і самоосвіти в зростанні професійної компетентності фахівців, їхньої конкурентоспроможності, насичення їх знаннями, вміннями і навичками в конкретній галузі підкреслював С. Г. Вершловський [2]. Шляхи вдосконалення організації роботи за видами діяльності в системі післядипломної освіти розкривають у дослідженнях Н. Г. Протасова, Т. В. Раціна, С. О. Сисоєва, А. М. Алексюк [3; 4; 5].

Питання екологічної освіти і культури вивчають Г. О. Білявський, Г. А. Білецька, Н. М. Рідей, С. М. Степаненко й інші, зокрема її розглядають як інструмент екологічної свідомості фахівця [6; 7]. У своїх працях Н.С. Журавська [8] досліджує значення самостійного навчання в професійній освіті еколога, його самовизначенні.

Проте в Україні не проводилося наукових досліджень щодо особливостей стажування фахівців з екології як форми підвищення кваліфікації фахівців, його практичного впливу на якість професійних обов'язків, формування рекомендацій щодо його вдосконалення та впровадження у виробничій діяльності.

Формулювання мети та завдань статті. Метою дослідження є розроблення змістовно-організаційної структури стажування фахівців-екологів із моніторингу довкілля в системі післядипломної освіти. До завдань дослідження належать: 1) визначення мети, завдань і значення стажування в системі післядипломної освіти в Україні та світі; 2) розроблення змістовно-організаційної структури стажування фахівців екологічного спрямування; 3) виокремлення етапів організації стажування та визначення основних його принципів.

Стажування є складовою частиною системи післядипломної освіти. Згідно із Законом України «Про освіту» (2017 р.), стажування – це набуття особою практичного досвіду виконання завдань та обов'язків у певній професійній діяльності або галузі знань [9]. Стажування фахівців-екологів із питань моніторингу довкілля має на меті розширення їхнього практичного досвіду, оволодіння новими методиками сучасних досліджень, вивчення методології оцінювання стану навколишнього природного середовища, удосконалення практики організації і проведення моніторингу окремих компонентів довкілля, а також набуття професійних і особистих якостей.

Стажування виконує такі завдання:

– підготовка молодих фахівців з екології до виконання професійних обов'язків у державній, наукові, виробничій і освітній сферах;

– набуття організаційно-практичних компетенцій, згідно з посадовими обов'язками (державний інспектор із техногенного та екологічного нагляду; громадський інспектор із використання та охорони земель;

інспектор із використання водних ресурсів; інженер з охорони природно-заповідного фонду; фахівець із дистанційного зондування землі та аерокосмічного моніторингу; фахівець із геосистемного моніторингу навколишнього середовища; організатор природокористування; стажист-дослідник тощо);

– поглиблення одержаних теоретичних знань і оволодіння методиками проведення моніторингу довкілля на різних рівнях і за окремими видами;

– вивчення вітчизняного та міжнародного практичного досвіду щодо особливостей організації моніторингу довкілля, зокрема функціонування глобальної системи моніторингу довкілля;

– набуття нових професійно-практичних компетенцій.

Стажування може бути: а) довгостроковим, яке спрямовується на оволодіння, поглиблення, розширення й удосконалення фахівцями з екології спеціально-фахових, науково-методичних і аналітико-прогнозуючих компетенцій під час вивчення вітчизняного і закордонного досвіду; б) короткостроковим, яке спрямовується на розвиток і вдосконалення особистісно-професійних, управлінських компетенцій під час семінарів різного виду, тренінгів, вебінарів тощо. Незалежно від тривалості проходження стажування, на завершальному етапі фахівець проходить підсумковий контроль і отримує відповідний документ про післядипломну освіту.

Нами розроблено тематичне наповнення стажування фахівців з екології різного професійного спрямування, а саме: науково-педагогічних працівників, які здійснюють підготовку майбутніх фахівців-екологів; працівників державних установ та їх структурних підрозділів із питань екології, охорони навколишнього середовища та збалансованого природокористування; інженерів-екологів на підприємствах, в організаціях і установах, що забезпечують дотримання норм екологічного законодавства; науковців, що здійснюють сучасні дослідження з питань моніторингу довкілля, пошуку і розроблення нових методів, методик аналізу, оцінки, прогнозування, методології наукового пізнання тощо (рис. 1).

Особливістю сучасного стажування є академічна і наукова мобільність, що сприяє тісному міжнародному співробітництву, зокрема й міжнародному стажуванні фахівців екологічного спрямування. Це дозволяє розширювати і розвивати культурно-економічні зв’язки, сприяти науково-технічному прогресу завдяки обміну науково-дослідницькими й інженерно-технічними ідеями, розробленнями, досвідом. Проходження стажування молодих фахівців за кордоном розвиває й удосконалює професійно-практичну та мовленеву компетентність, що полегшить у майбутньому їх працевлаштування в Україні. Основними видами міжнародного стажування фахівців екологічного спрямування є виробниче, наукове, освітнє, технічне стажування, конференції і семінари.

Організація стажування, незалежно від його мети, виду та тривалості, передбачає наступні етапи:

І – організаційно-підготовчий етап – оформлення документів щодо стажування, в яких зазначаються терміни і місце його проходження; розробляється програма стажування відповідно до професійної спрямованості фахівця з екології; призначається консультант стажування;

ІІ – основний етап – забезпечення умов проходження стажування на робочому місці; виконання поставлених науково-методичних і виробничо-технічних завдань, згідно із програмою стажування, уточнення індивідуального плану консультантом;

ІІІ – контрольно-підсумковий – контроль виконання програми стажування консультантом; складання індивідуального проекту досліджень за результатами стажування; підбиття підсумків, отримання документа про проходження стажування;

ІV – практично-впроваджувальний – впровадження набутого досвіду у виробничій, науковій і освітній сферах діяльності; удосконалення сформованих професійно-практичних компетенцій шляхом самоосвіти, саморозвитку, самовиховання.

Будь-яке стажування фахівців екологічного спрямування здійснюється на принципах динамічності (доповнення й уточнення індивідуального плану), неперервності (задоволення потреб фахівців щодо терміну, місця та форми стажування, продовження удосконалення професійної діяльності шляхом самоосвіти), перспективності (усвідомлення перспектив навчання в професійній діяльності), науковості (поєднання знань із науки, освіти та виробництва, вивчення сучасного рівня науково-технічних розроблень і досягнень).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, стажування сприяє вивченню вітчизняного і міжнародного практичного досвіду у сфері екології, охорони навколишнього середовища та раціонального природокористування, набуття досвіду виконання професійних завдань і обов’язків на робочому місці. Визначено мету, завдання, тематику й основні бази стажування фахівців з екології, відповідно до їхньої професійної діяльності. Під час дослідження було виокремлено основні етапи з організації стажування фахівців, що забезпечать умови формування нових професійно-практичних компетенцій у фахівців із питань моніторингу довкілля.

Індивідуальна програма стажування та самоосвіта сприятимуть професійному становленню, розвитку креативно-творчої індивідуальності й особистісно-професійних якостей у фахівців екологічного спрямування.

У перспективі подальших досліджень – положення методичного й інформаційного забезпечення стажування фахівців-екологів із питань моніторингу довкілля.

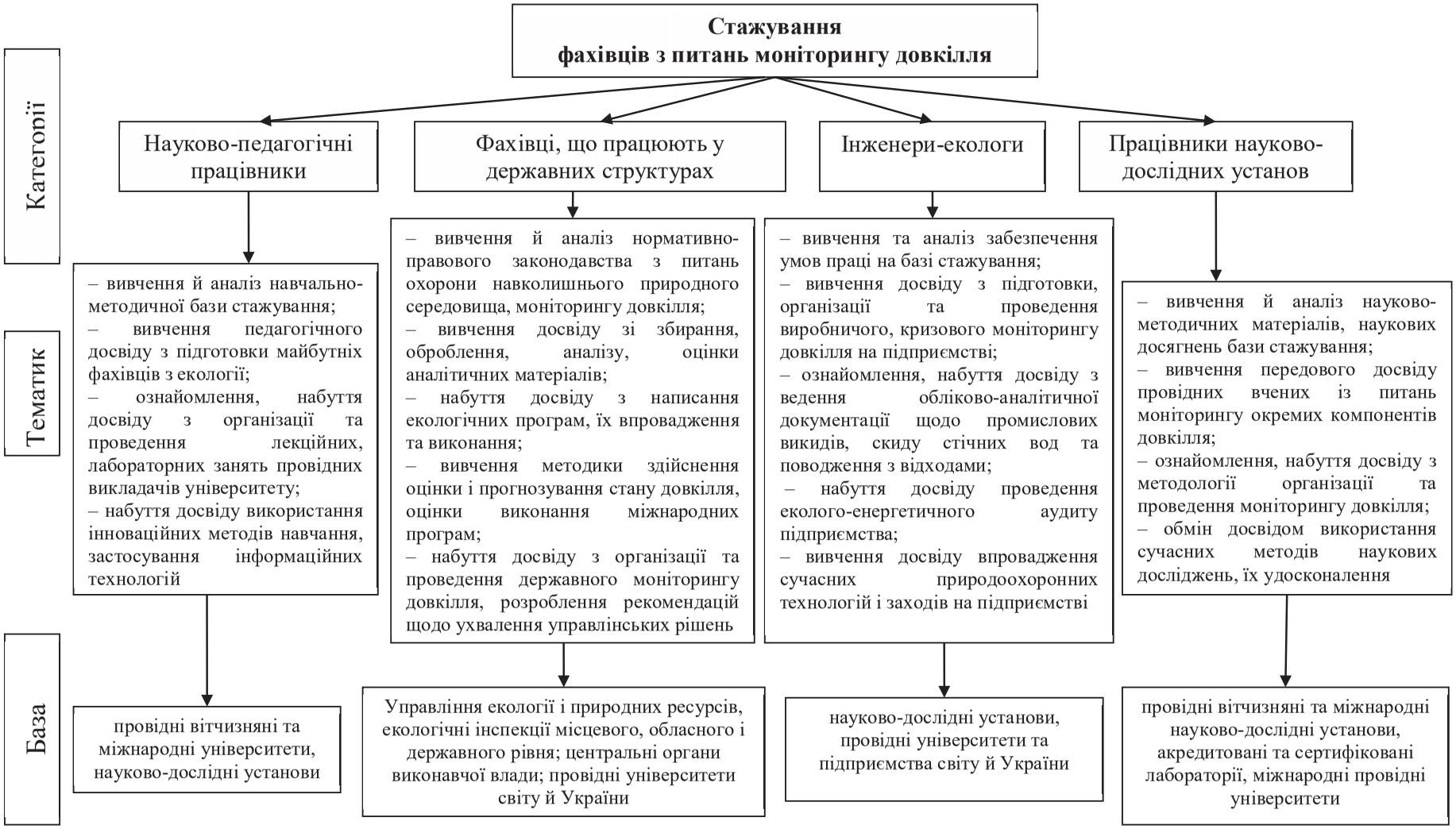

Рис. 1. Змістовно-організаційна структура стажування фахівців-екологів із питань моніторингу довкілля

Використана література:

1. Андрущенко В. П. Роздуми про освіту: статті, нариси, інтерв’ю / В. П. Андрущенко. – Київ : Знання України, 2008. – 819 с.
2. Вершловський С. Г. Система образования взрослых как объект прогнозирования / С. Г. Вершловський // Человек и образование. – 2010. – № 1. – С. 16.
3. Протасова Н. Г. Післядипломна освіта педагогів : зміст, структура, тенденції розвитку / Н. Г. Протасова; Держ. акад. керівних кадрів освіти. – Київ, 1998. – 176 с.
4. Раціна Т. В. Післядипломна освіта : шляхи удосконалення якості знань / Т. В. Раціна // Управління якістю підготовки кадрів з вищою освітою через удосконалення процедур ліцензування, акредитації та рейтингування : зб. тез доп. наук.-метод. конф., 15–16 березня 2012 р., м. Дніпропетровськ. − Дніпропетровськ : Національний гірничий університет, 2012. – Т. 1. – С. 130–133.
5. Сисоєва С. О., Алексюк А. М. Педагогічні технології у неперервній професійні освіті : [монографія] / С. О. Сисоєва, А. М. Алексюк, П.М. Воловик та ін. ; за ред. С. О. Сисоєвої. – Київ : ВІПОЛ, 2001. – 502 с.
6. Білецька Г. А. Тенденції і проблеми розвитку екологічної освіти / Г. А. Білецька // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми. – 2012. – № 30. – С. 300–306.
7. Рідей Н.М. Ступенева підготовка майбутніх екологів : теорія і практика : [монографія] / Н. М. Рідей ; за заг. ред. Д. О. Мельничука. – Херсон : Видавництво Олді-плюс, 2011. – 650 с.
8. Журавська Н. С. Теорія і методика професійного навчання / Н. С. Журавська. – Ніжин : М. М. Лисенко. – 2011. – 208 с.
9. Про освіту : Закон України від 5 вересня 2017 р. № 38–39 / Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada. gov.ua/laws/show/2145–19.

References:

1. Andrushchenko V. P. Rozdumy pro osvitu: statti, narysy, interv’yu / V. P. Andrushchenko. – Kyiv : Znannya Ukrayiny, 2008. – 819 s.
2. Vershlovs’kyy S. H. Systema obrazovanyya vzroslykh kak obyekt prohnozyrovanyya / S. H. Vershlovs’kyy // Chelovek y obrazovanyye. – 2010. – № 1. – S. 16.
3. Protasova N. H. Pislyadyplomna osvita pedahohiv: zmist, struktura, tendentsiyi rozvytku / N. H. Protasova; Derzh. akad. kerivnykh kadriv osvity. – K., 1998. – 176 s.
4. Ratsina T. V. Pislyadyplomna osvita: shlyakhy udoskonalennya yakosti znan’ / T. V. Ratsina // Upravlinnya yakistyu pidhotovky kadriv z vyshchoyu osvitoyu cherez udoskonalennya protsedur litsenzuvannya, akredytatsiyi ta reytynhuvannya: zb. tez dop. nauk.-metod. konf., 15–16 berez. 2012 r., m. Dnipropetrovs’k. – Dnipropetrovs’k : Natsional’nyy hirnychyy universytet, 2012. – T. 1. – S. 130–133.
5. Sysoyeva S. O., Aleksyuk A. M. Pedahohichni tekhnolohiyi u neperervniy profesiyni osviti: Monohrafiya / S. O. Sysoyeva, A. M. Aleksyuk, P. M. Volovyk ta in. ; za red. S. O. Sysoyevoyi. – Kyiv : VIPOL, 2001. – 502 s.
6. Bilets’ka H. A. Tendentsiyi i problemy rozvytku ekolohichnoyi osvity / H. A. Bilets’ka // Suchasni informatsiyni tekhnolohiyi ta innovatsiyni metodyky navchannya v pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiya, teoriya, dosvid, problemy. – № 30. – 2012. – S. 300–306.
7. Ridey N. M. Stupeneva pidhotovka maybutnikh ekolohiv: teoriya i praktyka: Monohrafiya / za ah. red. D. O. Mel’nychuka. Kherson: Vydavnytstvo Oldi-plyus, 2011. 650 s.
8. Zhuravs’ka N. S. Teoriya i metodyka profesiynoho navchannya / N. S. Zhuravs’ka. – Nizhyn: Lysenko M.M. – 2011. – 208 s.
9. Pro osvitu: Zakon Ukrayiny vid 05.09.2017 r. № 38–39. Verkhovna Rada Ukrayiny. URL: http://zakon2.rada. gov.ua/laws/show/2145-19.

Бордюг Н. С. Особенности стажировки специалистов по мониторингу окружающей среды в системе последипломного образования

В статье освещены особенности отечественной и международной стажировки специалистов-экологов по мониторингу окружающей среды в системе последипломного образования. Определены цели, задачи, виды стажировки специалистов экологического направления. Разработана содержательно-организационная структура стажировки специалистов по мониторингу окружающей среды, в соответствии с их профессиональной деятельностью (научно-педагогические работники, инженеры-экологи, специалисты государственных и научных учреждений). Исследованы особенности организации международных стажировок и приведено их практическое значение для молодых специалистов. Определены этапы организации стажировки специалистов, а именно: организационно-подготовительный, основной, контрольно-итоговый, практико-внедренческий. Выделены основные принципы стажировки, в том числе динамичность, непрерывность, перспективность, научность.

Ключевые слова: *стажировка, последипломное образование, мониторинг окружающей среды, виды стажировки, профессиональные компетентности, специалисты по экологии, научные учреждения, тематика стажировки.*

Bordiug N. S. Features of environmental monitoring specialists internship in the system of postgraduate education

The article highlights the traits of domestic and international internship of environmental monitoring specialists in the system of postgraduate education. The purpose, tasks, types of internship of specialists of ecological specialities are determined. The content and organizational structure of internship of environmental monitoring specialists in accordance with their professional activity (scientific and pedagogical personnel, environmental engineers, specialists of state and scientific institutions) has been developed. The features of organization of international internship are investigated and its practical significance for young specialists is given. The stages of the organization of specialists training programs, such as: preparation and organization, core learning, control and, final - implementation in practice, are determined. The basic principles of internship, in particular, dynamism, continuity, perspective, and scientific characterization are singled out.

Key words: *internship, postgraduate education, environmental monitoring, types of internships, professional competence, ecologists, scientific institutions, internship topics.*